

Zofia DOŁĘGA

Instytut Psychologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wsparcie społeczne jako społeczny kontekst rozwoju w okresie dorastania

Analiza teoretyczna

Wsparcie społeczne jest kategorią psychologiczną stosowaną w opisie relacji społecznych. W bardzo ogólnym sensie wsparcie stanowi model związków interpersonalnych odgrywających rolę w utrzymaniu odpowiedniego poziomu psychicznej i fizycznej integracji jednostki (Caplan, 1984).

Najczęściej wsparcie społeczne dotyczy do problemów związanych z udzielaniem pomocy psychologicznej w sytuacjach trudnych, w kryzysach i krytycznych wydarzeniach życiowych. Bywa wówczas definiowane jako interakcja społeczna podjęta przez partnerów relacji nakierowana na przezwycięzenie zakłóconej relacji z otoczeniem (Sęk, 1986, 1998).

Wczesne badania nad wsparciem społecznym — jako kategorią psychologiczną — wiązały się ze znaczeniem, jakie przypisuje się wsparciu w procesach choroby i powrotu do zdrowia. Późniejsze kierunki badań koncentrowały się na wykazaniu bardziej pośredniego wpływu wsparcia na związek między różnymi wydarzeniami życiowymi a chorobą. Inny kierunek poszukiwań wywodził się z socjologicznej tradycji badań nad anomią społeczną, koncentrującej się na analizie społecznego kontekstu życia, zwłaszcza konsekwencji braku społecznych korzeni.

Obecnie brane są pod uwagę dwa modele wsparcia społecznego. Model buforowy i model efektu głównego (Sheridan, Radamacher, 1998).

Model buforowy odnosi się do zasobów osobistych i interpersonalnych radzenia sobie z sytuacją trudną. Wskazuje on na ochronny, pośredni aspekt wsparcia jako bufora chroniącego przed negatywnymi skutkami stresu i dystresu. W tym modelu wsparcie to zmienna pośrednicząca, bufor zmniejszający impet zdarzeń życiowych” bezpośrednio zaspokajający specyficzne potrzeby ludzi, w sytuacjach, gdy przeżywają stres. W tym znaczeniu wsparcie należy do szerokiego repertuaru mechanizmów zmagania się z sytuacją stresową bądź z jej następstwami (Lazarus, 1986; Sarason, 1980; Cohen,

Willis, 1985; Ganster, Victor, 1988; Hobfoll, 1988; Sheridan, Radmacher, 1998; Sęk, 1998). Model ten koncentruje się na aspekcie funkcjonalnym wsparcia (Argyle, 1991, Tardy, 1985; Sheridan, Radmacher, 1998).

Model buforowy jest jednak niewystarczający, gdy próbuje się odpowiedzieć na pytanie: w jaki sposób wsparcie społeczne sprzyja radzeniu sobie nie tylko w konkretnej sytuacji trudnej, ale również w różnych wydarzeniach życiowych, w których człowiek nie ma gotowych technik adaptacyjnych lub nie są one w pełni ukształtowane, bo podlegają procesom rozwojowym. Wówczas bardziej trafne wydaje się odwołanie do modelu efektu głównego.

Model efektu głównego koncentruje się na kontekście społecznym i ogólnie uodporniającej funkcji wsparcia społecznego. Istotną rolę w radzeniu sobie z wydarzeniami życiowymi jest doświadczenie wsparcia i przeświadczenie o możliwościach ponownego wejścia w taką relację, gdy okaże się to potrzebne. Przyjmuje się bowiem założenie, że zdolność radzenia sobie w sytuacjach trudnych, odporność na stres i adaptacja wynika nie tylko z cech samej sytuacji trudnej i psychofizycznego stanu osoby, ale także z jej doświadczeń dotyczących wcześniejszych relacji społecznych o charakterze wspierającym. Wsparcie społeczne może być w takim podejściu traktowane jako autonomiczna zmienna psychologiczna w całości kształcie interakcyjnych zależności.

Model efektu głównego koncentruje się — najczęściej — na strukturalnym aspekcie wsparcia, choć wsparcie strukturalne może być źródłem wsparcia funkcjonalnego. Mechanizm strukturalnego wspierania polega na rozwoju przekonań jednostki, iż jest w stanie radzić sobie w życiu. Istotną funkcję dogrywiają w tym procesie nabyte czy ukształtowane strategie radzenia sobie z trudnościami. Jest to proces strukturalizacji doświadczeń, jak: korzystać ze wspierających relacji społecznych, komunikować otoczeniu czy wsparcie jest jej potrzebne, również — jak samemu wsparcia udzielać.

Tłumacząc funkcję regulującą doświadczeń wsparcia, można się powołać na teorię wymiany społecznej, a zwłaszcza na sformułowane w jej ramach zasady: efektu pierwszeństwa, efektu uporczywości i dostępności interakcji (Aronson in. 1997). W tym rozumieniu wsparcie społeczne, jakie ma miejsce np. w rodzinie czy w grupie koleżeńskej, jest prymarnym doświadczeniem długotrwałej relacji wymiany społecznej.

Oczywiście, w ramach długofalowego wspierania strukturalnego może się odbywać wpieranie o charakterze buforowym. Zgodnie z jego funkcją ochronną polega to na bezpośrednim oddziaływaniu w trudnej sytuacji. Ma niwelować napięcie i minimalizować prawdopodobieństwo wystąpienia dystresu i ewentualnych zaburzeń w okresach późniejszych.

Doświadczone wsparcie strukturalne może motywować i mobilizować aktywność własną jednostki, a zatem prowadzić do wymaganych istotnych zmian w mechanizmach przystosowania się, jeśli dotychczasowe są niewystarczające. W ten sposób mogą odgrywać rolę w regulacji osobistego rozwoju.

G. Caplan wskazuje, że największy potencjał wsparcia strukturalnego tkwi w grupach naturalnych i nieformalnych. Duże znaczenie — ze względu na rozwojowość i doświadczenie relacji wspierających — przypisuje się rodzinie, grupie rówieśniczej, przyjaciółom, intymnym partnerom itp.

Próbując definiować wsparcie społeczne zgodnie z założeniami modelu głównego, warto powołać się na A. Antonowsky'ego (1995), który określa je jako zzewnąrzpochodny składnik psychospołecznych, zgeneralizowanych zasobów odpornościowych (GRRs). Wsparcie jest zatem jednym z wielu zasobów osobistych wiodących do sku-

tecznego radzenia sobie w wydarzeniach życiowych i jednocześnie źródłem doświadczeń w radzeniu sobie, ułatwiającym zmaganie się z trudnościami życia codziennego. W tym znaczeniu wsparcie społeczne ma wpływ na ogólny dobrostan osoby. Doświadczane wsparcie społeczne może zatem stanowić jeden z aspektów oceny jakości życia.

Istotą tak rozumianego wsparcia są podmiotowe interakcje wyznaczające określone strategie niezbędne do uruchamiania aktywności partnerów interakcji w kierunku utrzymania zdrowia i rozwoju. Dzięki takim interakcjom możliwe jest:

- identyfikacja z modelami dostarczającymi sposobów radzenia sobie z wymogami życia,
- identyfikacja z różnymi grupami odniesienia poprzez rozwój zaangażowania i odpowiedzialności,
- zaufanie do zdolności rozwiązania problemów życiowych,
- samoorientacja i samokontrola,
- umiejętność porozumiewania się i nawiązywania więzi z ludźmi rozwój kompetencji społecznych i umiejętności interpersonalnych,
- umiejętność oceniania: rozpoznawania i oceny związków jednostki z otoczeniem,
- umiejętność wzbogacania zasobów „ja” pozwalających na autonomiczne, a jednocześnie współzależne funkcjonowanie z otoczeniem.

Analiza wsparcia zarówno w kontekście sytuacyjnym, jak i społecznym wymaga przyjęcia założenia o ścisłym, interakcyjnym związku pomiędzy sytuacją, pierwotnymi źródłami wsparcia stanowiącymi społeczny kontekst życia i osobowością jednostki oraz ich wzajemnej zależności. Takie założenie jest przyjęte w modyfikacji modelu wsparcia społecznego K.Hellera i Swindle'a (1983, za: Sęk, 1986). Istotne elementy tego modelu to:

- obiektywne właściwości sieci społecznej czy grup odniesienia (np. rodziny, grupy rówieśniczej),
- charakterystyka kontaktu społecznego, np. czy jest instytucjonalny, czy też nie,
- właściwości indywidualne uczestników relacji wspierającej, np. ich wiek, płeć, zmienne rozwojowe, osobowościowe,
- uruchamiane procesy psychologiczne, np. proces spostrzegania, oczekiwania i oceny wsparcia;
- procedury przewycięzania trudności, np. gotowość do szukania i korzystania ze wsparcia oraz stosowania samopomocy,
- wybór zachowań w sytuacjach problemowych (np. indywidualne strategie radzenia poszukiwania lub unikania wsparcia itp.).

Zgodnie z modelem interakcyjnym, wsparcie nie jest tylko dostarczane. Wydaje się też, że nie każdy zakres wsparcia jest optymalny dla dobrostanu jednostki. Jak dowodzą badania, zagadnienie jest złożone i dynamiczne. Przykładowo, nadmierna koncentracja i nadopiekuńczość we wspieraniu wzmaga poczucie bezradności i wycofanie się z aktywności. Stałe i permanentne wsparcie społeczne może zmniejszyć zdolności adaptacyjne i radzenia sobie z trudnościami. U osób mających dużą potrzebę autonomii, niezależności i dystansu psychologicznego, np. w okresie dorastania, wsparcie społeczne nie zawsze i nie w każdej funkcji jest oczekiwane (Kulik, Mahler, 1989; Dołęga, 1995; Pierce i in., 1997; Cheung i in., 1997).

W analizach teoretycznych rzadko stosuje się szeroką konceptualizację wsparcia społecznego. Także wówczas, gdy jest rozważane z perspektywy psychologii rozwoju.

Sięga się bowiem do klasycznych teorii rozwoju, takich jak teoria przywiązania J. Bowlby'ego i socjalizacji M.D.S. Ainsworth (Pierce, Lakey, Sarason, Sarason, 1997; Procidano, Smith, 1997; Rholes i in., 1998). Perspektywa ta nie skłania do traktowania wsparcia jako dynamicznej relacji — wielostronnej i wieloaspektowej. Widoczny jest brak też zgodności między teoretycznym podejściem do pojęcia wsparcia społecznego a jego praktycznym zastosowaniem (Hupcey, 1998).

Mimo licznych badań nad wsparciem społecznym, brakuje takich, które traktują je jako autonomiczną zmienną. Nieliczne zaś traktują wsparcie jako wyznacznik rozwoju angażujący jednocześnie czynniki środowiskowe i aktywność własną jednostki. Te, które są prowadzone, najczęściej dotyczą deficytów wsparcia społecznego w przebiegu ważnych i krytycznych wydarzeń życiowych lub korelacji między wsparciem a różnymi czynnikami deprywacyjnymi lub cechami osobowościowymi. Przykładowo, ostatnio badano: wsparcie udzielane chłopcom i dziewczętom w warunkach wojny (Llabre, Hadi, 1997); wsparcie społeczne a objawy depresyjne (Sheeber i in., 1997); używanie środków psychoaktywnych przez dorastających a efekty wsparcia społecznego w zależności od płci dorastających (Hoffmann i in., 1998); wsparcie wobec ciężarnych nastolatek itp. (Perrin, McDermott, 1997).

Wydaje się, że w analizie wsparcia społecznego z perspektywy rozwojowej należy uwzględnić różne jego aspekty czy wymiary:

1. **Wymiar temporalny:** dotyczy przebiegu wsparcia społecznego w przeszłości, aktualnego zapotrzebowania na wsparcie, a także oczekiwań dotyczących przyszłości.
2. **Wymiar czasu:** odnosi się do trwałości, częstości i powtarzalności relacji wspierającej, np. może mieć charakter krótkotrwały i sytuacyjny lub długoterminowy, a nawet stały.
3. **Wymiar intencji:** przedstawia wsparcie społeczne z punktu widzenia zamiaru jego udzielania; wsparcie może mieć charakter incydentalny i systemowy, przypadkowy i spontaniczny lub zamierzony i planowany.
4. **Wymiar zasięgu:** dotyczy różnych poziomów sieci społecznej, w diadzie, grupie, rodzinie, instytucji, np. w szkole, społeczności lokalnej.
5. **Wymiar rodzaju i funkcji:** określa, co jest przedmiotem relacji wspierającej i jaka jest jej funkcja. Najczęściej wyróżnia się: wsparcie informacyjne, instrumentalne, emocjonalne, wartościujące. Rzadziej natomiast wymieniane jest wsparcie aksjologiczne określane jako odwołanie się w relacjach społecznych do stanów idealnych lub do systemu wartości. Co umożliwiłoby powoływanie się na określone cele, wartości i ich egzystencjalny sens. Wydaje się, że relacje wsparcia o takiej funkcji mogą mieć znaczenie w procesach radzenia sobie z trudnościami życia dopiero w dłuższej perspektywie czasowej. Biorą bowiem udział w rozwoju tzw. osobistej teorii rzeczywistości i koncepcji siebie (Epstein, 1990). Funkcją wsparcia aksjologicznego jest ukształtowanie się zgeneralizowanego emocjonalno-poznawczego sposobu patrzenia na świat, który pozwala na dostrzeganie i odbieranie otaczających zjawisk jako zrozumiałych, poddających się kontroli i sensownych (por: Antonovsky, 1995). Trzeba dodać, że często zakresy pojęciowe rodzajów wsparcia krzyżują się, stąd trudności z ich operacjonalizacją.
6. **Wymiar dostępności:** dotyczy oceny prawdopodobieństwa wystąpienia wsparcia w różnych środowiskach, grupach społecznych, grupach odniesienia.

7. **Wymiar skuteczności-efektywności:** określa stopień zbieżności między oczekiwanym a uzyskanym wsparciem.

Czynniki takie, jak: wiek i płeć, stopień podmiotowości i integracji społecznej jednostki, poczucie kontroli, system mechanizmów obronnych, towarzyskość, asertywność, zdolności konwersacyjne, zdolność do decentracji interpersonalnej itp., mogą modyfikować skuteczność.

Jak widać, wielkość i zakres wsparcia nie decydują o tym, jaką funkcje ono pełni, a ilościowy sposób pomiaru wsparcia jest niewystarczający. Potrzebne jest kompleksowe ilościowe i jakościowe podejście badawcze. W perspektywie rozwojowej badanie wsparcia społecznego może przyjąć postać planu badawczego *ex post facto* zarówno w wersji eksploracyjnej, jak i konfirmacyjnej (Brzeziński, 1996).

Badania własne

W prezentowanym podejściu wsparcie społeczne analizowane jest dynamicznie ze względu na kontekst rozwojowy i społeczny — zgodnie z modelem efektu głównego. Zarówno wiek, jak i właściwości rozwojowe mogą wyznaczać pewien poziom oczekiwań odnoszących się do relacji wspierających i ocenę doświadczanego wsparcia społecznego.

Zakłada się, że w toku rozwoju istnieje pewien optymalny poziom wspierającej stymulacji interakcyjnej, zależny od wieku, płci, indywidualnych preferencji, a także od społecznego kontekstu, w którym ona zachodzi. Czynniki te powodują, że ludzie nie tylko doświadczają wsparcia, dokonują oceny doświadczeń wspierających, ale również uruchamiają określone strategie radzenia, jeśli uznają wsparcie za nie satysfakcjonujące.

W okresie dorastania młodzież ma pewne oczekiwania dotyczące dostępności, trwałości, funkcji i efektywności wsparcia społecznego zależne od tego, jakiego obszaru sieci społecznej dotyczy. Z badań empirycznych wiadomo, że wsparcie informacyjne i instrumentalne jest oczekiwane i — zazwyczaj — bardziej skuteczne w systemach niepartnerskich i sformalizowanych, np. w zespołach wykonujących jakieś zadanie. Wsparcie emocjonalne korzystne wydaje się w systemach o stosunkowo dużej spójności sprzyjających bardziej intymnym więziom, np. w rodzinie. Wsparcie wartościujące wydaje się być oczekiwane i skuteczne w warunkach długotrwałych relacji społecznych, np. również w rodzinie, w partnerskiej diadzie w miejscu pracy. Natomiast nie ma jasności, na czym polega proces oczekiwania i skuteczność oddziaływania wsparcia aksjologicznego. Być może, że pełni ono funkcję wsparcia wyobraźniowego, odwołującego się do wyznawanych wartości w ekstremalnie trudnych wydarzeniach życiowych wymagających zupełnie nowych form adaptacji czy strategii radzenia (Sęk, 1998). Jest jednak także możliwe, że wsparcie aksjologiczne pełni jakąś ogólną funkcję regulującą w przebiegu normatywnych wydarzeń życiowych.

Obecny stan badań nad powyższym problemem jest następujący. W 1997 r. w badaniach pilotażowych przygotowano około 200 sformułowań stanowiących uniwersum treściowe wsparcia społecznego i radzenia sobie z jego brakiem, odnoszącego się do trzech obszarów: rodzinnego, rówieśniczego i nauczycielskiego. Źródłem sformułowań były studia nad wspierającymi relacjami społecznymi (Jaworska-Obłój, Skuza, 1986; Sęk, 1986; Pomianowski, 1988; Adamczak, 1992), wcześniejsze własne badania nad

zależnością między brakiem wsparcia społecznego a samotnością (Dołęga, 1995, 1997) oraz analiza narzędzi do pomiaru wsparcia (Kmieciak-Baran, 1995; Procidano, Smith, 1997), analiza strategii radzenia sobie w sytuacjach trudnych (Tyszkowa, 1977; Lazarus, 1986; Sheridan, Radmacher, 1998).

Sformułowania te były następnie poddane ocenie siedmioosobowej grupie sędziów kompetentnych (studenci seminarium magisterskiego IV roku psychologii), którzy w skali od 1 do 7 oceniali ich zgodność treściową. Pozycje, które uzyskały średnią wartość punktową 5 i więcej, weszły do pilotażowej wersji narzędzia.

W drugim etapie badań zebrano 164 kompletne protokoły z badań wsparcia rodzicielskiego, nauczycielskiego i rówieśniczego oraz radzenia sobie z jego brakiem. Badanymi byli uczniowie (po 50% dziewcząt i chłopców) w wieku 12 – 14 lat z VI i VII klas szkół podstawowych z trzech miast Górnego Śląska. Dokonano oszacowania mocy dyskryminacyjnej poszczególnych pozycji narzędzia¹. Sprawdzono także poprawność procedury badań: instrukcji, zrozumiałości poszczególnych twierdzeń, oceniono motywującą rolę badającego. Założono anonimowość badań, co miało znaczenie zwłaszcza w obszarze oceny wsparcia nauczycielskiego, ponieważ badania przeprowadzono na terenie szkół.

Obecnie trwają prace nad eksperymentalną wersją narzędzia z uwzględnieniem stwierdzeń o zbadanej, zadowolającej mocy dyskryminacyjnej. Badanie obejmuje 900 osób w trzech grupach wiekowych (13 – 14; 15 – 16; 17 – 19 r.ż.). Kolejny etap badań ma na celu określenie rzetelności tj. zgodności wewnętrznej narzędzia oraz trafności kryterialnej. Uwzględnione są i będą analizowane czynniki takie, jak: płeć i wiek badanych, status socjalny i wielkość rodziny, sytuacja życiowa (stan zdrowia: dobry lub choroba przewlekła oraz warunki edukacyjne: nauka w miejscu zamieszkania lub w szkole przysanatoryjnej).

Bibliografia

- Adamczak, M. (1992). *Krytyczne wydarzenia życiowe i radzenie sobie z nimi — wybrane zagadnienia*. [w:] *Elementy psychologii klinicznej*, Waligóra B. (Red.), Poznań: Wyd. UAM.
- Antonovsky, A. (1995). *Jak rozwikłać tajemnice zdrowia*. Warszawa: IDN.
- Argyle, M. (1991). *Psychologia stosunków międzyludzkich*. Warszawa: PWN.
- Aronson, E., Wilson, T.D., Aker, R.M. (1997). *Psychologia społeczna. Serce i umysł*. Poznań.: Wyd. Zysk i Ska.
- Brzeziński, J. (1996). *Metodologia nadań psychologicznych*. Warszawa: PWN.
- Cheung, S-K., Sun S.Y-K., Mak, Y-S, Fung, W-W. (1997). *Socjotropia/autonomia and differential effects of social support on psychological well-being*, „An International Journal of Psychology in the Orient”, 40(2), 112 – 120.
- Cohen, S., Wills, T.A. (1985). *Stress, social support, and the buffering hypothesis*, „Psychological Bulletin”, 98, 310 – 357.

¹ Ze względu na niewielką liczebność zastosowano wskaźnik korelacji punktowo-czerpolowej Jurgensena (Brzeziński, 1996). W oszacowaniu korzystano z reguły najmniejszej sumy Edwardsa-Klipatrica, pozwalającej na sprowadzenie pozycji wielokategorialnej do dwukategorialnej.

- Caplan, G. (1984). *Środowiskowy system oparcia a zdrowie jednostki*, „Nowiny Psychologiczne”, 2 – 3, 92 – 114.
- Dołęga, Z. (1995). *Samotność dorastających w ich relacjach ze światem*, [w:] *Doświadczenie kryzysu — szansa rozwoju czy ryzyko zaburzeń?* Heszen-Niejodek, I. (Red.), Katowice.: Wyd. UŚ.
- Dołęga, Z., (1997). *Rozumienie samotności przez dzieci i młodzież*. „Psychologia Wychowawcza”, 5, 436 – 448.
- Epstein, S. (1990). *Wartości z perspektywy poznawczo-przeżyciowej teorii „ja”*. [w:] *Indywidualne i społeczne wyznaczniki wartościowania*. Reykowski, J., Eisenberg, N., Staub, E. (Red.). Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Osolineum.
- Ganster, D.C., Victor, B. (1988). *The impact of social support on mental and physical health*, „British Journal of Medical Psychology”, 61, 17 – 36.
- Hobfoll, S.E., Lerman, M. (1988). *Personal relationships, personal attributes and stress resistance: Mother's reactions to their child' illness*, „American Journal of Community Psychology”, 16, 565 – 589.
- Hoffmann, J.P., Su, S.S. (1998). *Stressful life events and adolescents substance use and depression. Conditional and gender differentiated effects*, „Substance Use & Misuse” 33(11), 2219 – 2262.
- Hupcey, J.E. (1998). *Social support: Assessing conceptual coherence*, „Qualitative Health Research”, 8(3), 304 – 318.
- Jaworowska-Oblój, Z., Skuza, B. (1986). *Pojęcie wsparcia społecznego i jego funkcje w badaniach Naukowych*, „Przegląd Psychologiczny”, 3, 733 – 746.
- Kmiecik-Baran, K. (1995). *Skala wsparcia społecznego. Teoria i właściwości psychometryczne*, „Przegląd Psychologiczny”, 1 – 2 (38), 201 – 214.
- Kulik, J.A., Mahler, H.I.M. (1989). *Social support and recovery from surgery*, „Health Psychology”, 8, 221 – 238.
- Lazarus, R.S. (1986). *Paradygmat stresu i radzenia sobie*. „Nowiny Psychologiczne”, 3 – 4, 2 – 39.
- Llabre, M.M., Hadi, F. (1997). *Social support and psychological distress in Kuwaiti boys and girls exposed to the Gulf crisis*, „Journal of Clinical Child Psychology”, 26 (3), 247 – 255).
- Perrin, K.M., McDermott, R.J., (1997). *Instruments to measure social support and related constructs in pregnant adolescents: A review*, „Adolescence”, 32(127), 533 – 557.
- Pierce, G.R., Lakey, B., Sarason, I.G., Sarason, B. R. (Eds.) (1997). *Sourcebook of social support and personality. The Plenum series in social/clinical psychology*. New York: Plenum Press.
- Pomianowski, R. (1988). *Analiza strukturalna zachowań interpersonalnych oraz interpsychicznych*. „Przegląd Psychologiczny”, 4(31), 1057 – 1077.
- Procidano, M.E., Smith, W.W. (1997). *Assessing perceived social support: The importance of context*. [In:] *Sourcebook of social support and personality. The Plenum series in social/clinical psychology*. Pierce, G.R., Lakey, B., Sarason, I.G, Sarason, B.R., (Eds.) New York: Plenum Press.

- Przetacznik-Gierowska, M., Tyszkowa, M. (1996). *Psychologia rozwój człowieka*. Warszawa: PWN.
- Rholes, W.S., Simpson, J., Grich, S.J. (1998). *Attachment orientations, social support, and conflict resolution in close relationships*. [In:] *Attachment theory and close relationships*. Simpson, J.A., Rholes, W.S. (Eds.) New York: The Guilford Press.
- Sarason, I.G. (1980). *Life stress, self-preoccupation, and social support*. [w:] Sarason, I.G., Spielberger Ch.D. (Eds.) *Stress and anxiety*. Washington: Hemisphere.
- Sarason I.G., Sarason B.R. (1982). *Concomitants of social support: attitudes, personality characteristics, and life experiences*. „Journal of Personality”, 50, 331 – 344.
- Sheeber, L., Hops, H., Alpert, A., Davis, B. (1997). *Family support and conflict: Prospective relations to adolescent depression*. „Journal of Abnormal Child Psychology”, 24 (4), 333 – 344.
- Sęk, H. (1998). *Spoleczna psychologia kliniczna*. Warszawa: PWN.
- Sęk, H. (1986). *Wsparcie społeczne — co zrobić, aby stało się pojęciem naukowym?*. „Przegląd Psychologiczny”, 3, 791 – 800.
- Sheridan, Ch.L, Radmacher, S.A. (1998). *Psychologia zdrowia. Wyzwanie dla biomedycznego modelu zdrowia*. Warszawa: Wyd. PTP.
- Tardy, Ch. (1985). *Social support measurement*, „American Journal of Community Psychology”, 13,2, 187 – 202.
- Tyszkowa, M. (1977). *Zachowanie się młodzieży w sytuacjach trudnych i rozwój osobowości*. Poznań: Wyd. UAM.

Zofia DOŁĘGA

Social support as social context of development in adolescence

Summary

The paper discusses the concept of social support and the interactive role of support in social context of development. Focuses on dynamic factors associated with social support in adolescence. Based on a brief history of support research, the author suggests a conceptual framework to articulate hypotheses regarding perceived support's origins, nature and effects. The framework consists of developmental issues, gender, social settings and activities, focuses specifically on coping by seeking the support by adolescents. This paper present developmental issues in study of social support in different ages and the relation of support to the quality of social functioning at different across periods of adolescence.